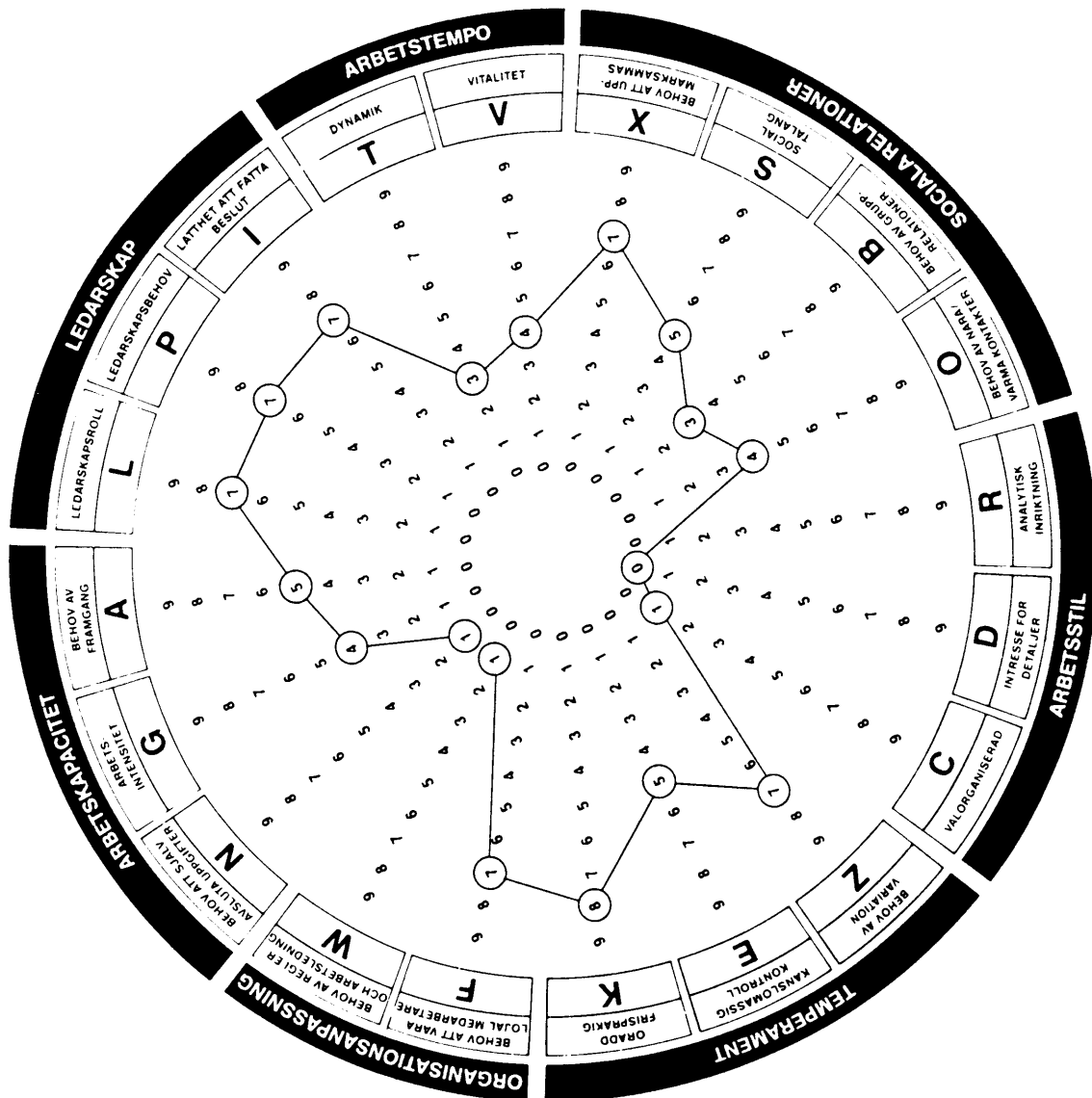

Folkvett

Organ för Vetenskap och Folkbildning. Nr 1 1990.

Titta inte i stjärnorna efter chefen!

— Folkvett ser på urvalsmetoder i arbetslivet —

Ledare	sid 3
Det behövs en motkraft till kvacksalveriet	sid 4
Gnosis och asketism	sid 6
Statistisk signifikans	sid 10
Persontest—ny marknad för ovetenskap	sid 12
Pressnotiser	sid 16
Internationellt	sid 18
Brev	sid 21
Föreningen	sid 22

FOLKVETT

Organ för Vetenskap och
Folkbildning

Redaktörer:

Sven Ove Hansson 08/25 22 40
Lennart Johansson 08/742 06 66
Håkan Marklund 08/771 29 96
Anna Schytt 08/10 63 03
Jonas Söderström 08/744 24 91

Ansvarig utgivare:

Sven Ove Hansson 08/25 22 40

Adress:

Vetenskap och Folkbildning,
Box 185,
101 23 Stockholm

Postgiro: 63 591 - 2

Prenumeration
ingår i medlemsavgiften
100:-/år

Övriga: 75:-

Utkommer 4 ggr per år

ISSN 0283-0795

Folkvetts granskningar av olika företeelser tar sikte på deras förhållningssätt till vetenskaplig metod. Detta gäller i högsta grad vår granskning av antroposofin. Men vi är också angelägna om att bilda oss en helhetsuppfattning om antroposofin. Som ett led i detta har vi bett Håkan Blomqvist att skriva en artikel om antroposofins människosyn. Håkan är bibliotekarie och journalist och har tidigare varit medlem av den antroposofiska rörelsen.

Oavsett om man uppskattar eller ogillar det asketiska draget hos antroposofin, är detta viktigt att känna till, om man vill förstå hur antroposofin fungerar som lära och som rörelse.

Nya medlemmar

Håkan Blomqvist, Norrköping

Torgny Carlsson, Norsborg

Maria Collin, Stockholm

Ingmar Fagerlund, Skene

Siw Hammar, Harmånger

Åke Hedberg, Köping

Pontus Hellström, Stockholm

Björn Landerberg, Uppsala

Bjarne Moelv, Eskilstuna

Robert Nyberg, Farsta

Kerstin Otterstål, Bro

Föreningen Vetenskap och Folkbildning bildades 1982 av människor som oroades över att ockultism och pseudovetenskap så ofta fått stå oemotsagda, och att vetenskapens metoder är så dåligt kända. Så här formuleras vår målsättning i stadgarna:

Föreningen Vetenskap och Folkbildning har till uppgift att främja folkbildning om vetenskapens metoder och resultat. Särskilt tar föreningen som sin uppgift att i en fri opinionsbildning bekämpa de felaktiga föreställningar som förekommer i frågor som kan avgöras vetenskapligt. En viktig del av den vetenskapliga folkbildningen är att klargöra vilka frågor som kan respektive inte kan avgöras med vetenskapliga medel.

Vem är dogmatisk?

I Biodynamisk Tidskrift nr 3/86 stod att läsa en artikel av Berit Lofström om "Radioaktivitetens roll i världens utveckling." Hennes utgångspunkt är Rudolf Steiners påstående att radioaktiviteten inte fanns före Jesus, utan uppkom som en ny naturkraft i samband med Jesu uppståndelse från de döda. Lofström skriver:

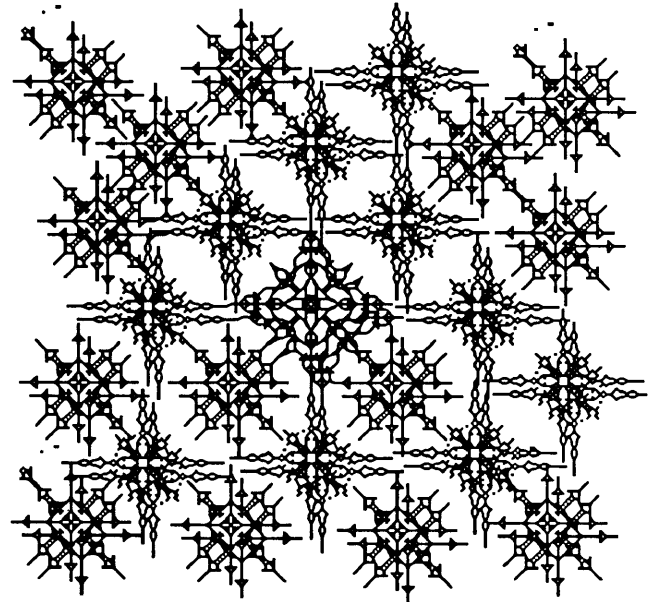
"Någon kanske tycker detta yttrande vara alltför fantastiskt, så pass att det inte förtjänar att tas upp till prövning. Men vår värld *är* fantastisk, oavsett vilket åskådningssätt eller vetenskap man åberopar. Numera är de "vanliga" forskarna t ex ense om att månen en gång varit förenad med jorden. De är vidare ense om att alla jordens kontinenter en gång varit förenade i en enda stor jättekontinent.... "

Med andra ord: eftersom vi tror på så fantastiska saker som en forntida jättekontinent, kan vi lika gärna tro att radioaktiviteten uppstod för cirka tvåtusen år sedan.

Argumentet kan verka bestickande, men det finns en hake: Teorin om en forntida jättekontinent bygger på en omfattande bevisning medan Steiners teori om radioaktivitet har lagts fram utan någon bevisning alls.

Det är inte nog med att Steiners teori saknar bevisning. Vad värre är, den är helt godtycklig. För varje tidpunkt i historien fram till Becquerels upptäckt i slutet av 1800-talet kan man lägga fram en alternativ teori om radioaktiviteten som har lika goda skäl för sig som Steiners. Vad är det som hindrar att radioaktiviteten uppstod när ett äpple föll på Newtons huvud? Eller när din, käre läsare, farfars farfars far föddes?

Säkert skulle ingen antroposof vara beredd att godta sådan alternativa teorier om radioaktiviteten. Det är Steiners teori som gäller.

Den som hävdar fysikens synsätt på radioaktiviteten gör detta på grundval av empirisk bevisning. Någon dogm, dvs trossats, behöver inte åberopas. Den som däremot vill ta Steiners teori på allvar måste förklara, inte bara varför han misstror fysikens synsätt, utan också varför just Steiners teori är bättre än de nyss nämnda alternativa teorierna. Och i valet mellan Steiners teori och teorin om läsarens farfars farfars fars födelseögonblick finns inga empiriska argument att tillgripa. Något annat skäl än en trossats — en dogm — står knappast att finna.

Antroposofen hör till dem som ofta anklagar den gängse vetenskapens anhängare för att vara "dogmatiker". Antroposofernas syn på radioaktivitet är ett ovanligt tydligt exempel på att det är antroposofen och inte naturvetaren som är dogmatisk i sin syn på fysiken.

Det behövs en motkraft till kvacksalveriet

Detta är en mjukstart för en stående spalt i Folkvett om pseudovetenskap inom hälsosektorn, och om det som förr kallades kvacksalveri (alternativ medicin, naturläkare). Tanken är att blanda "nyheter" och notiser med personliga kommentarer kring vad som händer. Jag hoppas kunna bevaka en del av vad som skrivs på området. Om någon av Folkvetts läsare vill tipsa om företeelser som förtjänar uppmärksamhet, vore det förstås förnämligt.

Vetenskap och Folkbildning är en liten förening men jag tror vi kan bidra till att vi får en mer nyanserad debatt om kvacksalveri än vad som varit fallet under 1980-talet. Det är skrämt med organiserade motkrafter till pseudovetenskap inom hälsosektorn, och många sjuka och friska är nu på ett olyckligt sätt utsatta för kvacksalveri.

Myndigheterna har inte bara varit passiva inför tillväxten av denna sektor, utan socialdepartementet har t o m ställt sig i marknadsföringens främsta led. Agerandet har knappast motsvarat åsikterna hos någon slags opinion och i mina ögon aktualiserar detta svagheter i den representativa demokratin. Det gäller även i hög utsträckning årets förvillare, den så kallade alternativmedicinkommittén. Jag har intrycket att partierna ansåg dessa frågor vara perifera och därför överlät åt vissa personer med specialintresse att sitta i kommittén. Specialintresse betyder i detta sammanhang en brinnande tro på allt som är "alternativt" till samhällets sjukvård samt ett levande önsketänkande att allt "alternativt" är bra och inte kan ha några ogynnsamma effekter. Även kommittén har i första hand sett sig som marknadsförare för det som förr kallades kvacksalveri. Mest anmärkningsvärt är, att man inte under de många årens utredande på något sätt försökt ta reda på om kvacksalveri kan leda till medicinska, psykologiska eller ekonomiska skador för enskilda individer eller för samhället. Agerandet har varit likartat för alla partier.

Något systematiserat motstånd mot kvacksalveri ifrån akademi eller samhällets sjukvård har vi inte heller sett. Tvärtom, vissa tendenser är oroande. I takt med att försäljningen av produkter enligt lagen om naturmedel dramatiskt ökat, och terapier som inte är akademiskt förankrade fått ökad uppmärksamhet, har allt fler med en av samhället godkänd legitimation, som t ex sjuksköterska eller läkare, ägnat sig åt detta område. Sjuksköterskor öppnar egna mottagningar för t ex homopati eller zonterapi. Läkare säljer "naturprodukter" i eget namn.

Många landsting subventionerar organiserat kvacksalveri. Jag tycker det är mycket lyckligt att de så kallade hälsohemmen helt har blivit en tummelplats för kost och behandlingar som inte, eller bara i viss mån,

är akademiskt förankrade. Många är intresserade att få hjälp att sluta röka, att lära sig laga god och samtidigt nyttig mat eller komma igång att motionera. En del får intresset i samband med lättare eller svårare sjukdom. Den som väljer att åka till ett "hälsohem" får i dag kost-terapi som sällan är akademiskt förankrade och möts av olika pseudovetenskapliga filosofier och ett stort antal kurer utan bevisad effekt samt som är direkt skadliga. Denna verksamhet subventioneras ofta av landstingen. Något alternativ för en skeptiker som vill lära sig något om nyttig mat och sluta röka, och samtidigt bo på något naturskönt beläget pensionat, känner jag inte till.

Läkemedelsföretagen har inget intresse av att minska utbudet av produkter som säljs enligt lagen om naturmedel, eller att lagstiftningen skulle bli mer restriktiv. Tvärtom, nya marknader har öppnats och man har fått möjlighet att sälja produkter utan att behöva ta de stora kostnader som det innebär att registrera ett läkemedel. Ett aktuellt exempel är Ecomer, hajleverolja. När ASTRA misslyckades med att få medlet registrerat som läkemedel, såg man istället till att det kom ut på marknaden som en produkt enligt lagen om naturmedel. Det är möjligt att medlet har en viss biologisk effekt. Socialstyrelsens läkemedelsavdelning är oroad över ett antal rapporter om blodproppar som sätts i samband med medlet. Det är således tänkbart att vi snart kommer att få se allt fler biologiskt aktiva substanser säljas i "hälsokostaffärer" som naturmedel, och att livsmedelslagstiftningen, konsumenternas skydd och garant för rimliga avvägningar mellan önskvärda och icke önskvärda effekter hos ett medel, sätts ur spel.

Motståndet mot kvacksalveri sköts således av enskilda individer som av någon anledning på ett plågsamt sätt konfronterats med verksamheten. Ett exempel fick vi höra

om på det senaste öppna mötet inom föreningen, professor Broströms personliga kartläggning av medicinska skadeverkningar av kvacksalveri. Han lade ner ett stort och berömvärt arbete på inventeringen. Drivkraften var att han ställts ansikte mot ansikte med ett enskilt tragiskt fall, där en flicka blev ordentligt sjuk, och senare även avled, efter behandling av en kvackslavare. Mycket av vad professor Broström berättade om är upprörande. Han känner t ex till tre individer som blivit förlamade efter manipulation i ryggen (kiropraktik). Det är möjligt att ryggmanipulation i vissa fall kan minska upplevelsen av smärta. Skulle ett smärtstillande medel som i tre fall gett förlamning accepteras som läkemedel? Kiropraktorer kan nu ansöka om en av samhället godkänd legitimation.

En massmedial kritisk röst mot kvacksalveri finns dock sedan länge, Gunnar Rosell i Aftonbladet. Han är kanske den främsta medicinska journalist vi har i landet och har blivit utsedd till årets folkbildare. Gunnar Rosells verksamhet visar, att det är möjligt att samtidigt kritiskt granska både pseudovetenskap och kvacksalveri inom hälsosektorn och samhällets sjukvård och läkemedelsindustrin.

Gunnar Steineck

Gnosis och asketism

— några kommentarer till antroposofins människosyn —

I skriften "Waldorfskolans kursplan. Ett möte mellan yttre och inre verklighet", författad av Hans Möller (1), presenteras den ideologiska grunden för Waldorfpedagogiken. Föräldrar som studerar häftet ges uppfattningen att Waldorfskolans pedagogik baseras på "en fördjupad människokunskap. . . med utgångspunkt i Rudolf Steiners antroposofi" (2). Något förbryllad blir säkert den förälder som i avsnittet om puberteten finner kommentaren: ". . . maktlystnad och erotik, vår tids gissel" (3). De flesta människor, okunniga om antroposofin, betraktar sannolikt uttalandet bara som en mindre lyckad formulering. För den normala vardagsmänniskan är erotik inte ett gissel, utan en källa till glädje och njutning.

För att förstå denna märkliga passus, och andra likvärdiga, från antroposofiskt håll måste man ha kunskap om den världsbild och människosyn som skapades av Rudolf Steiner. Antroposofin representerar en gnostisk filosofi och livshållning. Gnosticismen, av *gnosis* = kunskap, konkurrerade med kristendomen om makten under de tre första århundradena efter Kristus. Den lärde att människan är fången i den onda materien och att hennes uppgift är att med hjälp av den andliga kunskapen, förmedlad av invigda, återvända till sitt urhem — andevärlden. Steiner uttrycker det så att människan "måste befrias från jorden, ryckas lös från jorden, i det att en del av hennes väsen bringas tillbaka till den andliga världen" (4).

Man brukar i religionsvetenskapen tala om en asketisk och en libertinsk gren av gnosticismen. Båda har föraktet för det materiella och jordiska som grund men intar olika ståndpunkter i frågan hur människan skall befrias eller frälsas från den jordiska tillvaron.

Antroposofin är en variant av den asketiska gnosticismen. Detta lyser mycket klart igenom vid läsningen av Steiners skrifter. Således är också alla antroposofiska aktiviteter underordnade denna grundläggande inställning till den fysiska tillvaron.

Antroposofin har en magisk-ockult världsbild, där allting styrs av goda eller onda andemakter. Människans kropp, speciellt blodet, känslorna och tankelivet är alla kopplade till olika andliga krafter. Människan har också flera andliga kroppar. Därför kan Steiner skriva att ". . . känslor och tankar är verkliga fakta, alldeles som bord och stolar är det i den fysisk-sinnliga världen" (5).

Den andliga utvecklingen består i att rena kropparna så mycket att de förvandlas till allt mer andliga substanser. Råd om detta ger Steiner bl a i den grundläggande boken "Hur uppnår man kunskap om de högre världarna?" Människor skiljer sig från varandra därigenom att de mer eller mindre lyckats bearbeta och förädla de andliga kropparna och i hur hög grad de hyser förfinade önskningar och begär. Ord som ständigt återkommer i Steiners skrifter är *förädling*, *förfining*, *renade* och *luttrade* drifter etc. I nyss nämnda bok talar han om "den rena och andliga världen" (6).

De psykologiska effekterna av tron på antroposofins så kallade fördjupade människokunskap är förödande. Den kanske allvarligaste effekten av det antroposofiska asketiska livsidealet är demoniseringen av driftlivet. Aggressivitet och sexualitet anses vara kopplade till demoniska väsen i astralvärlden. Dessa väsen parasiterar på den som ger efter för sina drifter. I "Grunddragen av vetenskapen om det fördolda" skriver Steiner: "Det finns väsen vilka till sin näring ha lidelser och begär som äro av värre art än alla djuriska. . . På grund härav äro gestalterna av dessa väsen för den andliga blicken fu-

lare och hemskare än gestalterna av de vildeste djur" (7).

Det är för att inte bli besatt av dylika väsen som Steiner i samma bok förordar följande levnadsregel: "Alla önskningar som det (*jaget*) skapat inom kroppen, och vilka inte ha någon hemorts rätt i den andliga världen, måste utrotas" (8).

Här följer några citat från olika källor som belyser antroposofins asketiska ideal:

"Kroppen måste bli så förädlad och renad att dess organ icke drives till något som inte sker i själens och andens tjänst" (9)

"Därför är moralisk utveckling alltid något asketiskt. Detta asketiska måste bara förstås på rätt sätt. Det är alltid ett övande i att bekämpa det animala" (10).

"När jag vredgas eller förargar mig, bygger jag en mur omkring mig i själsvärlden, och de krafter som skall utveckla mina själsögon kan inte nå mig" (11).

"I civilisationens tal om sexualitet är, kan man säga, mycket av det inbegripet som i dag eftersträvas i så kallad sexualupplysning. I detta intellektualiserade tal om sexualitet lever kärlekens demonologi" (12).

"Det står i människans makt, skulle jag vilja säga, att förneka sitt eget väsen. Hon förnekar det när hon sjunker ned från kärlekens genius till sexualitetens demoner" (13).

"Bäst är det om andevetenskapen leder människan till ett slags äckel eller avsky inför animalisk kost" (14).

Rudolf Steiner själv var renlevnadsman, absolutist, vegetarian och sexuellt avhållsam. Båda hans äktenskap hade karaktären av kamrattenskap utan erotiskt samliv. Jag har valt beteckningen förfiningssyndrom för antroposofins asketiska livsideal. Alltså en sjuklig rädsla för sexualitet och sensualitet, grundad i grova vanföreställningar med skräck för människans drift- och känsloliv som ingrediens. Som väl varje psykolog och något så när bildad människa inser, så måste antroposofins livsyn resultera i neuroser och andra psykologiska problem, om den verkligen tas på allvar.

Man kan förstå att det måste skapa problem i äktenskapet om ena parten försöker följa Steinerlärljungens Max Heindel råd för andlig utveckling: "Den ockulta vetenskapen lär att könsfunktionen aldrig bör användas för tillfredsställelse av sinnligt begär, utan endast för fortplantning. Därför skulle en efter det högre livet sökande ha rättighet att vägra samlag med sin äkta hälft. med mindre ändamålet vore att avla barn" (15).

Rädslan för driftlivet tar sig hos Steiner ofta rent bisarra uttryck. Vulkanutbrott beror på "onda passioner" (16); fantasikontinenten Atlantis sjönk i havet därför att "lägre andeväsen" frestade människorna att använda "fortplantningsdrifterna" på ett otillåtet sätt. Med andra ord, Atlantis sjönk i havet på grund av människors intresse för sex (17).

Det asketiska livsidealet lyser igenom i en mängd antroposofiska aktiviteter. Mycket typisk är den diskussion om rockmusik som fördes för en tid sedan i Kristofferskolans meddelandeblad. Några elever hade ordnat

en fest med rockmusik. I skolans meddelandeblad förklarades detta vara "urartad musik" som negativt påverkade de ungas driftliv. I stället skulle barnen lyssna på fin och andlig musik, därför att "äkta musik = något som inspirerar till det goda och som hjälper oss att vinna herravälde över *djuret* inom oss" (18).

Den äldre generationen känner säkert igen tankegångarna från 1940-talets debatt om det så kallade dansbane-eländet; ". . . den demoraliserande negroida musiken" som en präst från Österlen uttryckte saken 1941. En inte alldeles okänd tysk politiker kallade samma företeelse "Verniggerung". Att antroposoferna har en nattstånden kulturhistorisk uppfattning noterade även Sixten Marklund i sin utvärdering av Waldorfpedagogen 1986 (19).

Steiners råd till pedagoger talar också sitt tydliga språk:

"Hos en människa med mycket starka begär, vilken framför allt tycker om att äta och dricka gott och även för övrigt åstundar mycket, visar det sig, om hon till exempel är lärare eller pedagog, att

de ord hon riktar till sina elever inte har någon större verkan. De går in genom det ena örat och ut genom det andra".

Vidare förklarar Steiner, att en asketisk lärare däremot är en bra pedagog. Denne kan med sin andliga kraft påverka eleverna med

sin blick och blotta närvaro. "Allt detta verkar på eleven. Det beror på graden av försakelse inför de vanliga begären", skriver han (20).

Förfiningsyndromet predikas av i stort sett alla österländska gurus och västerländska medier. Steiner hämtade dessa tankegångar från teosofin, varur antroposofin sedan utvecklade sig. Att barn, speciellt tonåringar, tar skada av en dylik livs-

fientlig filosofi har jag själv erfarit från flera antroposofiska bekanta under min uppväxt. Även i dag är det vanligt att man i antroposofkretsar inte gillar att barn dricker choklad, därför att det kan leda till onani; en tanke hämtad från den antroposofiske läkaren Birger Ledin. Inte heller är det bra att spela fotboll, eftersom det kan uppväcka sexualiteten. Steiner var över huvud taget negativ till idrott och betraktade den som en

"felaktig handling" hos en hel epok. Sport var en symbol för ett missriktat sökande efter översinnlig kunskap och andligt liv (21).

Det är förvånansvärt och tragiskt att så många politiker, folkbildare och journalister i dag kan svälja en ideologi som baseras på en felaktig kunskapssyn (den inre kunskapsvägen, uppenbarelseskunskap) och en minst sagt psykologiskt osund asketisk livsuppfattning. Framgången för den antroposofiska världsbilden får ses som en del av den förnuftets kris som västerlandet nu tycks genomleva.

Håkan Blomqvist

Noter

1. Hans Möller: Waldorfskolans kursplan. Ett möte mellan yttre och inre verklighet. Ellen Key skolan, Spånga 1989.
2. Ibid. sid 1.
3. Ibid. sid 8.
4. Rudolf Steiner: Nedstörtandet av mörkrets andar. Antropos, nr 6 1977, sid 12.
5. Rudolf Steiner: Hur uppnår man kunskap om de högre världarna?
6. Ibid. sid 186.
7. Rudolf Steiner: Grunddragen av vetenskapen om det fördolda. Antroposofiska bokförlaget, Stockholm 1948, sid 64.
8. Ibid. sid 58-59.
9. Steiner: Hur uppnår. . .sid 123.
10. Rudolf Steiner: Allmäm människokunskap som grundval för pedagogiken. Telleby bokförlag, Järna 1981, sid 82.
11. Steiner: Hur uppnår. . .sid 87.
12. Rudolf Steiner: Kärlekens demonologi. Antropos, november 1971, sid 58.
13. Ibid. sid 58.
14. Rudolf Steiner: Förändringar i den mänskliga organisationen genom esoterikens inflytande. Antropos, april 1982, sid 9.
15. Max Heindel: Rosenkreutzarnas världsåskådning eller Mystisk kristendomslära. Rosicrucian Fellowship, Stockholm 1967, 2. upplagan, sid 426.
16. Rudolf Steiner: At the gates of spiritual science. Rudolf Steiner Press. London 1970, sid 141.
17. Steiner: Grunddragen. . .sid 195.
18. Kristofferskolan. Meddelandebladet, november 1984, sid 4.
19. Sixten Marklund: Fristående skolor och alternativ pedagogik. Skolöverstyrelsen, Stockholm 1986, sid 75.
20. Rudolf Steiner: Evolutionen från verklighetens synpunkt. Antroposofiska bokförlaget, Stockholm 1967, sid 45.
21. Hermann Poppelbaum: Idrottens själsliga och spirituella bakgrund. Antropos, nr 7 1980, sid 25.

Statistisk signifikans

Den sjunde artikeln i vår serie om vetenskapens kunskapssyn handlar om statistisk signifikans.

En vanlig frågeställning i vetenskaplig hypotesprövning är om ett experimentellt resultat verkligen skall tillmätas någon betydelse eller om det "bara beror på slumpen". Det vanligaste hjälpmedlet för att avgöra detta är den *statistiska signifikansen*. För att klargöra vad detta innebär kan vi ta följande exempel:

En forskare vill undersöka om saltsyraångor ger upphov till magsår hos råttor. Han utsätter 30 råttor (försöksgruppen) för saltsyraångor under ett års tid. En kontrollgrupp om 30 råttor slipper saltsyraångorna

men får i övrigt samma levnadsvillkor som försöksgruppen. Efter ett år, när råttorna obduceras, visar det sig att 7 av försöksgruppens råttor har klara tecken på magsår mot 5 i kontrollgruppen.

Ett sådant resultat skulle inte ge något stöd för hypotesen att saltsyra ger upphov till magsår. Skillnaden är ju så liten att den lika väl kan bero på slumpen. Om däremot 20 av försöksgruppens råttor hade fått magsår mot endast 5 i kontrollgruppen, hade försöket gett stöd åt hypotesen att saltsyraångor ger magsår. Detta förefaller uppenbart.

Men hur skulle man ha resonerat om 10 av försöksgruppens råttor hade fått magsår? Eller 15? Uppenbarligen räcker inte vår statistiska intuition här. Det

behövs någon form av regler för att avgöra om slumpvariationer är en rimlig förklaring till ett resultat.

Det gängse synsättet är att man skall ställa upp en *nollhypotes*. Därmed avses hypotesen att skillnaden mellan betingelserna för de båda grupperna (här saltsyran) inte har någon betydelse för det man mäter (här förekomsten av magsår). Man räknar sedan ut hur stor sannolikheten skulle vara, om nollhypotesen vore sann, att få minst så stora skillnader

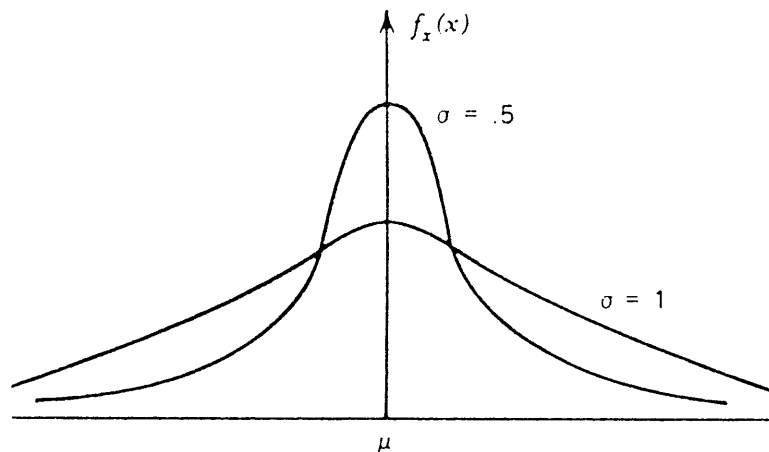
mellan grupperna som man iakttagit.

I vårt exempel med de två grupperna om 30 djur är sannolikheten 37 % att få minst en sådan skillnad som den mellan 5 och 7; förutsatt att nollhypotesen är sann, dvs att saltsyran inte har

någon effekt på uppkomsten av magsår. Den är 12 % för att få minst en sådan skillnad som mellan 5 och 10, 1 % att få minst en sådan skillnad som mellan 5 och 15 och 0,01 % att få minst en sådan skillnad som mellan 5 och 20.

Dessa sannolikheter (sannolikheten för effekten, givet nollhypotesen) anger den statistiska signifikansen i de olika fallen. Det är praxis att dra en gräns vid 5 %. Om sannolikheten för effekten, givet nollhypotesen, är mindre än 5 % så är resultatet statistiskt signifikant, annars inte. I vårt fall betyder detta att ett resultat om 7 eller 10 magsårsfall i försöksgruppen inte är signifikant, medan 15 eller 20 skulle vara ett signifikant resultat.

Gränsen vid 5 % är i viss mening godtycklig. Om man sänker denna gräns, ökar man risken att bortse från verkliga effekt-

er. Om man höjer gränsen, ökar man i stället risken att tolka slumpeffekter som regelbundenheter hos naturen. Signifikansgränsen kan därför ses som en avvägning mellan nackdelarna med felaktig kunskap och nackdelarna med ingen kunskap alls.

Självfallet är denna avvägning i högsta grad värderingsberoende. Det framkommer särskilt tydligt när bedömningarna skall användas som underlag för samhällsbeslut. Om man t ex vill vara på den säkra sidan vid bedömningen av kemiska risker, kanske man är betydligt mera angelägen att inte missa verkliga effekter än att inte misstolka slumpeffekter som verkliga. Då kan 5 %-gränsen framstå som alltför låg. Dessutom kan helt andra statistiska mått bli aktuella vid en sådan bedömning.

Även för de rent inomvetenskapliga bedömningarna gäller att signifikanstal och andra statistiska kalkyler bara kan ge en mycket grov vägledning. Först och främst säger signifikansen inget om hur pass väl experimentet är utfört. En aldrig så stark statistisk signifikans kan aldrig kompensera brister i det praktiska utförandet. Ur ett dåligt utfört experiment kan man inte dra några säkra slutsatser, oavsett vilken signifikans som uppnås.

Därtill kommer att signifikansmättet inte tar någon hänsyn till att man måste bedöma teorier mot bakgrund av tidigare gjorda observationer. Om ett enstaka experiment skulle ge signifikanta resultat som strider mot tyngdlagen, räcker detta inte för att kullkasta tyngdlagen, eftersom så mycken annan, tidigare insamlad bevisning har bekräftat tyngdlagen.

I regel finns många olika sätt att bearbeta experimentella data. Om man provar tillräckligt många olika sätt att signifikans-testa sitt material, så hittar man i regel åtminstone något samband som är statist-

iskt signifikant. Möjligheterna att leta efter sådana samband har ökat kraftigt de senaste åren genom tillkomsten av behändiga data-program för statistikkalkyler.

Men signifikanser som tillkommit på det sättet har mycket ringa vetenskapligt värde. Signifikansprövning är en metod för att testa i förväg uppställda hypoteser som har ett stöd i befintliga teorier eller i tidigare gjorda observationer. Den måste genomföras efter i förväg fastställda riktlinjer för den statistiska bearbetningen. Det är endast i ett sådant sammanhang som den 5 %-iga signifikansgränsen är rimlig och användbar. Att tillämpa den på hypoteser som ställts upp i efterhand är ett farligt missbruk som lätt kan leda in forskaren på fel vägar.

Sven Ove Hansson

Persontest — ny marknad för ovetenskap

Jag minns ett radioprogram i början av 60-talet. Författaren och samhällsdebattören Sven Fagerberg varnade för att psykologerna skulle komma att "behärska världen". Han grundade sin prognos på de till synes stora framgångar som psykologerna rapporterat om. Han såg framför sig hur dessa stegvis manipulerade väsentliga funktioner i samhället, bland annat genom de persontest som sattes i händerna på okritiska personaladministratörer.

Fagerbergs profetia får nog sägas ha kommit på skam. Det förmenta hotet från psykologerna känns i dag konstruerat, trots persontestens stadigt ökande popularitet. Ändå finns det anledning att förhålla sig kritisk till många av de test och urvalsmetoder som används av dagens personalrekryterare.

Test oftast av marginellt värde

Urvalstest som hjälpmedel i rekryteringen används sedan länge både inom näringslivet och den offentliga sektorn. I dag uppskattar man att upp emot 15 000 svenskar varje år får fylla i ett testformulär när de söker anställning. Från arbetsgivarens synpunkt är ambitionen naturligen att med testens hjälp kunna placera "rätt person på rätt plats". I de flesta fall sammanfaller förhoppningsvis det syftet också med den platssökandes intresse.

Trots att testmetoderna finlipats under årens lopp, visar det sig förvånansvärt nog att många av de test som erbjuds i dag faktiskt bygger på principer som psykologerna förkastade redan på 1950-talet. Men det finns också klara undantag, som till exempel det svenska flygvapnets test av blivande flygförare, där urvalsmetoderna visat sig vara så träffsäkra och tillförlitliga att de kunnat spara både liv och pengar.

Testpsykologer av facket framhåller så gott som samstämmigt att enstaka test i sig har begränsat värde; prognosförmågan, testets "träffsäkerhet", är i många fall inte märkbart bättre än slumpen. Men i kombination med samtal med en erfaren rekryteringspsykolog kan vissa persontest tillföra något icke-trivialt till den slutliga bedömningen. Så går åtminstone argumenteringen.

Snabbt växande marknad för test

De senaste årens högkonjunktur, brist på arbetskraft och stigande löner har märkbart ökat efterfrågan på tester och rekryteringskonsulter. Utbudet har inte varit sent att följa efter, vilket tyvärr också inneburit att mindre nogräknade företag och personer sett möjligheter att tjäna pengar på massproducerade test av i bästa fall tvivelaktigt värde. Det har gått så långt att persontest, och då gärna datoriserade test, börjat säljas av före detta kringresande strumpförsäljare som vilken annan postordervara som helst.

Just utvecklingen av små och billiga persondatorer har sannolikt hjälpt tillverkarna och försäljarna av persontest en hel del på traven. Datorns förmåga att hantera och bearbeta stora datamängder har gjort den till ett mycket användbart verktyg för analys, sammanställning och presentation av svaren i dessa persontest. Datorn är bekväm att använda men invagar samtidigt användaren i falsk säkerhet. Hur svaren har behandlats i datorns "svarta låda" har oftast användaren ingen som helst föreställning om. Men resultatet presenteras snabbt och bekvämt, och på ett förledande tvärsäkert sätt — som om det vore den slutgiltiga sanningen. Ett likartat fenomen kan man också se i den lavinartat växande floran av statistikprogram anpass-

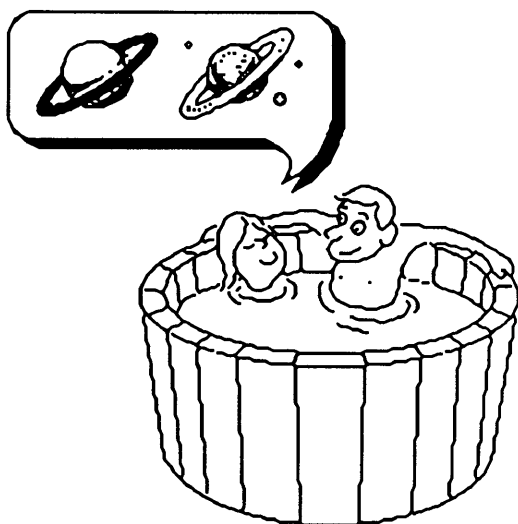
ade för persondatorer. (Jämför Sven Ove Hanssons artikel på sidorna 10 och 11 i detta nummer).

Astrologer, grafologer och andra har naturligtvis, tvingas man konstatera, inte heller varit sena att exploatera den växande marknaden. Några exempel på hur de går tillväga ges i det följande.

Män som styra världens öden?

Att Ronald Reagan (genom sin frus omsorger) anlidade en känd amerikansk astrologs tjänster för att planera sin agenda är välbekant. (Att astrologens omdömen skulle ha haft någon som helst inverkan på presidentens beslut, förnekades däremot bestämt av Vita Huset). Mindre känt är kanske, att även somliga svenska beslutsfattare med toppbefattningar, efter föredöme från det stora landet i väster, vänder sig till astrologer.

I tidningen *Chefen* från den 23 februari 1989 intervjuas astrologen Gun Hansson, känd för en större publik genom sin medverkan i TV-programmet *Sköna Söndag*.

Hon berättar att det blir allt vanligare att hon blir uppringd av stora företag, där medlemmar i ledningen säger sig ha svårt att komma överens, misstror varand-ra eller tycker att de tappat kontrollen över utvecklingen. Gun Hansson uppger att hon sedan 1985 anlitats av ett tiotal företag runt om i Sverige.

Som exempel på sin arbetsmetod berättar hon om hur hon hjälpte ett icke namngivet företag i Skåne. Ledningen var oenig om hur företaget skulle skötas och några personer stod i öppen konflikt med varandra. Det visade sig, enligt Gun Hansson, att "flera i ledningen hade månen på samma ställe och att planeten Pluto hade ställt sig på deras månar". Att detta var orsaken till ledningens problem förklarar Gun Hansson med att "när Pluto ställer sig på månen, uppstår en mycket känsloladdad situation".

Något förvånande är hennes uppgift att det tar så lång tid som mellan en och två månader att ställa horoskop på ledningsgruppen i ett företag. Detta förklarar Gun Hansson med att den största risken med horoskop är att astrologen inte går tillräckligt grundligt tillväga. En annan fara med horoskop är enligt Gun Hansson, att "människor börjar leva efter stjärnorna".

Av lätt förståeliga skäl varken vill eller kan Gun Hansson avslöja sina uppdragsgivare. Dessa har blivit lovade full sekretess. Hon säger själv att "De är väldigt nogga med att ingen skall få reda på att jag varit hos dem. Astrologi betraktas av många som ren vidskepelse och företagen är rädda att deras anseende skall skadas, om det kommer ut att de anlitat en astrolog för att få rätsida på sina problem".

"Känn dig själv bättre?"

Även scientologerna har sin variant av persontest. Det kallas *Standard Oxford kapacitetsanalys* och består av 200 frågor som skall besvaras med *ja*, *kanske* eller *nej*. Testet är gratis. Det framgår inte på något sätt av testformuläret att detta distribueras och utvärderas av scientologerna.

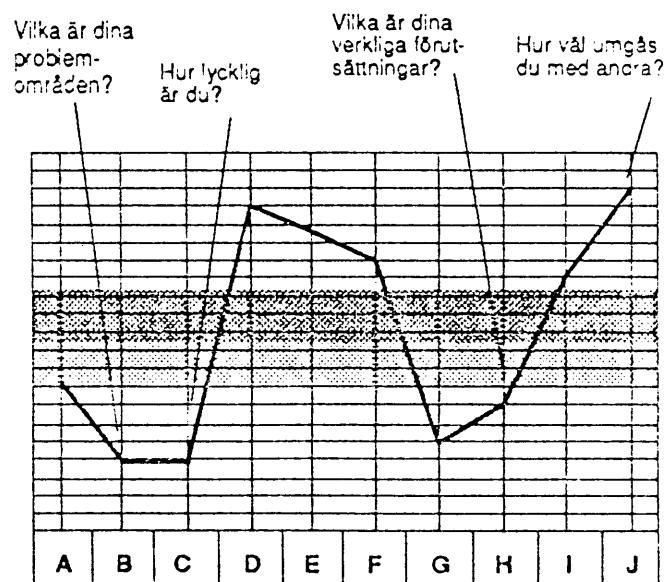
Benämningen på testet är också värd att kommentera. Det ligger nära till hands att förknippa testet med Oxford University i England, vilket onekligen ger ett intryck av gedigen vetenskaplighet, hög kvalitet och omsorgsfullt utprovade metoder. I själva verket syftar namnet på den inte lika välbekanta staden Oxford i USA, något som marknadsförarna av testet knappast självmant skyndar sig att framhålla.

Några exempel på frågor som ingår i testet:

- Blir du någonsin störd av vindens ljud eller knäppningar i väggarna?
- Blir du ibland ganska upplivad?
- Sjunger eller visslar du ofta bara för skojs skull?
- Bläddrar du igenom tågtidtabeller, telefonkataloger eller ordböcker enbart för nöjes skull?
- Får du tillfälliga muskelryckningar när det inte finns någon förnuftig anledning till det?

Av diagrammet på formulärets framsida framgår indirekt att testet påstås mäta tio betydelsefulla så kallade personlighetsdrag, bland annat:

- Dina problemområden
- Hur lycklig du är
- Dina verkliga förutsättningar
- Hur väl du umgås med andra

Dina 10 huvudsakliga personlighetsdrag visas på detta diagram.

Samma test som Scientologerna erbjuder helt gratis i samband med sin rekryteringsverksamhet används också av ett företag i Göteborg som kallar sig *U-man*. Detta säljer testet via en klart oseriös marknadsföring till ett pris av 2 000 kr, inklusive datoranalys av svaren. Så till exempel påstår man sig ha en träffsäkerhet med sina test på i genomsnitt 94-96 %; ett helt obefängt påstående. Inte ens de bättre persontesten på marknaden har särskilt mycket bättre prediktivt värde än den rena slumpen när det gäller att förutsäga hur en given person skall klara en befattning.

Glädjande nog har flera större svenska företag tackat nej till U-mans erbjudanden när det framkommit att testet har sitt ursprung inom scientologirörelsen.

Grafologi

Grafologi eller skriftpsykologi förekommer som en bland flera urvalsmetoder som i Sverige används av bland andra *Sandahl Partners*, som startade sin verksamhet som rekryteringskonsulter 1985.

Den som skall testas skickar in två handskrivna sidor —på olinjerat papper— undertecknar, anger ålder och kön samt om man är vänster- eller högerhänt. Grafologen beskriver handstilen i ett antal "kategorier" som benämns intensitet, rörelse, form, sammanskrivning, egenart, mallbundenhet mm. Även storlek och lutning ingår i beskrivningen. Med ledning härav ställer grafologen sedan ett antal hypoteser om personens personliga egenskaper och så kallade sociala kompetens.

Trots att grafologin långt ifrån är vetenskapligt accepterad är den ändå grunden för verksamheten hos *Sandahl Partners*. Man uppger dock att man kompletterar den med andra test och med minst ett personligt samtal med den testade.

Självrening pågår

Att det förekommer avarter inom branschen har uppmärksammats av de seriösa företagen, vilka bildat en branschförening, Human Resource Konsulter (HRK). Föreningen strävar efter att rensa upp i testfloran och höja kvaliteten hos tester och konsulter. Till sin hjälp har HRK bland annat ett metoderåd och ett etikråd som både skall kritisera avarterna och undersöka fall, där kunder eller platssökande klagat på felaktig behandling.

Lennart Johansson

Litteratur

1. Ian Orander: Datoriserad självskattning ger snabba svar. *Tidningen Personal*, 12/88.
2. Lars Prien: Personlighetstest vid rekrytering: Se upp med kvaliteten! *Tidningen Personal*, 12/88.
3. Bengt Göransson: Välj leg psykolog —inte testkrämare! *Tidningen Personal*, 12/88.
4. Ian Orander: Postkorg prövar blivande chef. *Tidningen Personal*, 12/88.
5. Ian Orander: U-testet: Oseriös marknadsföring; ingen möjlighet till kvalitetskontroll. *Tidningen Personal*, 12/88.
6. Anders Olsson: Astrologi botar sjuka ledningar. *Tidningen Chefen*, 23 februari 1989.
7. Jan Bergstedt: Man ser det på stilen. *Tidningen Personal*, 5/89.
8. Ian Orander: Vilseledande marknadsföring skadar branschen. *Tidningen Personal*, 7/89.
9. Ian Orander: HRK skall sopa bort avarterna på testmarknaden.
10. Standard Oxford kapacitetsanalys. Dianetik Center, Stockholm.

Årets folkbildare och förvillare

Föreningens utmärkelser 1989 till Årets folkbildare och Årets förvillare uppmärksammades i flera tidningar.

Aftonbladet ägnade ett mittuppslag i färg åt utdelningen av priset till Årets folkbildare, medicinreportern Gunnar Rosell, vid årsmötet i slutet av mars. Gunnar Rosell är 61 år och har arbetat på Aftonbladet i 20 år. Han hade egentligen tänkt börja trappa ner.

— Men inte går det nu. Priset gav mig en sådan kick att jag nu jobbar ännu mer än tidigare, säger Gunnar Rosell i *Aftonbladet* den 30 mars.

Förra året tilldelades Amelia Adamo utmärkelsen Årets förvillare för *Aftonbladets* hälso- och söndagsbilagor. Detta uppmärksammades dock inte i något mittuppslag i tidningen. Vid årsmötet frågade vi Gunnar Rosell i vilken mån man inom Aftonbladet diskuterar folkbildning och kritiska reportage kring sjukvård och hälsovård kontra kvacksalveri, ockultism och humbug. Rosell svarade med ett leende och en uppgiven blick, att hans lojalitet med tidningen och dess medarbetare inte tillät honom att kommentera den frågan.

Årets förvillare, den statliga alternativmedicinkommittén, togs upp i ett uppslag i *Expressen* den 29 januari. Det skedde efter Vetenskap och Folkbildnings januarimöte, då alternativmedicinkommitténs kritiske ledamot, professor Harry Boström, höll föredrag om den alternativa "hälsovårdens" offer.

— Kvacksalveri kan vara livsfarligt. Hela hälsobranschen är ett stort bedrägeri.

— Utredningen är en skandal, säger professor Boström.

— Det blir fritt fram för hypnosbehandling, kringresande kvacksalvare och att bota människor per post och telefon.

Helbrägdagörelse botar inte

"Ingen av de 1 403 helbrägdagörelser som ingick i en vetenskaplig undersökning i Finland, visade sig ha någon medicinsk effekt", rapporterar *Svenska Dagbladet* i februari.

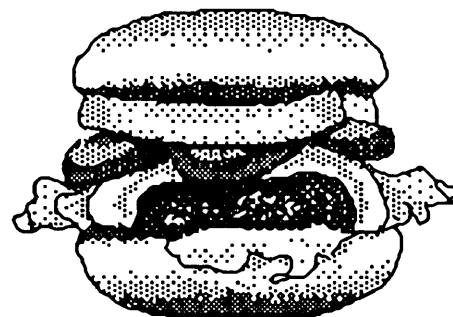
Kyrkans forskningscentral i Finland har givit ut en doktorsavhandling av läkaren och psykologen Matti A. Miittinen med titeln "Religiös helbrägdagörelse ur medicinsk-psykologisk synvinkel".

I undersökningen ingick 611 personer som deltagit i helbrägdagörelser inom pingströrelsen.

Men följden av dessa vederläggande resultat blev oväntad:

"Undersökningen och den efterföljande debatten har mycket starkt ökat intresset för religiös helbrägdagörelse. En luthersk präst, Seppo Juntunen, har samlat tusentals människor till helbrägdagörelse- och förbönsmöten."

Glasnost öppnar Sovjet för hamburgare och flygande tefat

Genrik Silanov, chefen för det geofysiska laboratoriet i den ryska staden Voronjezj, är övertygad om att utomjordingar har besökt hans stad.

— Enligt våra beräkningar gjorde de sex landningar, och en gång flög de bara över staden, enligt Silanov.

— UFO:n landar överallt och hela tiden, men det är inte förrän nu vi talar öppet om dem. Det är Glasnosts förtjänst att den här sortens vetenskap tas på allvar", säger Silanov.

Landningarna har blivit föremål för en statlig undersökningskommision. Ansvarig för denna är Igor Surovtsev.

"Igor Surovtsev tror att den senaste tidens flygande tefat, snömän och den TV-sända helbrägdagörelse som blivit enormt populär i Sovjet nu i höst, har att göra med landets ekonomiska och moraliska kris. Så var det också i början av seklet i Ryssland. Före tsarens fall."

Källa: Tidskriften *Prat*, 6/89.

Stjärntydare näst längst ner

"I sin *Divina Comedia* placerade Dante stjärntydarna på den näst understa avsatsen i helvetet. Som straff för att de försökte se in i framtiden fick astrologerna för evigt sina ansikten vända bakåt."

Tidskriften *Skolvärlden* har i nr 10/90 ett antal artiklar om vetenskap och ovetenskap.

Andligt knark

"Känner du dig risig? Visset sexliv? Sårigt själsliv? Då finns det många som vill

Folkvett • 1/90

hjälpa dig. Du kan t ex gå på "rebirthing". Eller få en "tarot-konsultation". Du kan prova "massagestolen". Eller "Loves tapes". Fast det bästa är kanske att slå till direkt och "bli odödlig". Det går bra med Eurocard, Mastercard, Köpkort, Bankkort, Visakort och Sparbankskort. Bara fyll i ditt kontonummer och beställ!

Allt är tillåtet, allt blandas samman, vispas runt och serveras till den törstige och sökande. Bara det fungerar. Bara det fyller plånböckerna."

Det här är ingressen till en ganska fräsiga artikel i *Magazin April*, 1/90. Det är en tidskrift med imagen "Arg Ung Tidning". En "anarkistisk" ungdomstidning med rock, politik, litteratur, sex, foto mm.

Naturvetenskap för barn

I folkbibliotekens broschyrserie "Vandringar med böcker" utkom nyligen ett faktablad av Klas Fresk, "Att experimentera, undersöka, upptäcka". Fresk presenterar där ett urval av aktiverande faktaböcker för barn och ungdomar. Dessutom förtecknar han de experiment- och aktivitetsverkstäder för barn som hittills har byggts upp i Sverige. Det finns nu sex sådana anläggningar:

Tom Tits experiment, Södertälje

Fenomenmagasinet, Linköping

Kunskapsstivolit, Tekniska Museet, Malmö

Teknorama, Tekniska Museet, Stockholm

Framtidsmuseet, Borlänge

Teknikens Hus, Luleå

Anna Schytt

Internationell översikt

Kall fusion

I det första numret av *Skeptical Inquirer* för 1990 (vol 14, nr 2) tar fysikern Milton Rothman bladet från munnen om "kall fusion". Som bekant kallade två kemister vid universitetet i Utah, Stanley Pons och Martin Fleischmann, till en presskonferens i mars 1989 och hävdade att de funnit tecken på kärnfusion vid elektrolys av tungt vatten med platinaelektroder. Ett flertal stora forskningsinstitutioner satte genast igång med att upprepa experimentet. Resultaten blev negativa och det är nu enbart ett fåtal entusiaster som fortfarande hoppas på kall fusion. Rothman menar att uppståndelsen kring den kalla fusionen hade kunnat undvikas om rätt sorts sakkunskap hade tagit del i arbetet från början:

"Det är också signifikant att fysikernas experiment tenderade att visa på avsaknad av kall fusion, i motsats till kemisternas mer positiva resultat. Enligt min mening är orsaken till denna skillnad att fysikerna var mer erfarna än kemisterna i detta slags arbete och att de också hade en mer skeptisk attityd. Dessutom är fysikerna mer vana att tänka i termer av partikelreaktioner och kärnreaktioner. Det är i fråga om neutron-mätningar som skillnaderna var tydligast. I de ursprungliga redogörelserna i tidningarna för Pons och Fleischmanns experiment nämndes inte ens neutronteknik, trots att emission av neutroner är den främsta indikatorn på fusionsreaktioner."

Rothmans antydning att kemister i allmänhet är mindre skeptiska än fysiker kanske tas som en provokation. Om någon kemist vill ta upp den kastade handsken, så finns det en hel del kapitel ur

pseudovetenskapens historia som är pinsamma för fysiken.

Den nya katastrofläran

I samma nummer skriver David Morrison och Clark Chapman om "den nya katastrofläran". På senare år har katastrofteorier fått ökad betydelse i uppfattningen om jordens historia. Så t ex har bevis ansamlats för att kollisioner med andra himlakroppar har lett till plötsliga klimatförändringar som starkt kan ha påverkat djurlivets utveckling. De båda författarna visar på skillnaderna mellan denna nya vetenskapliga katastroflära och äldre, pseudovetenskapliga katastrofläror, bl a i form av kreationisternas tro på syndafloden.

Som vanligt innehåller *Skeptical Inquirer* också förteckningar och referat av nyutkomna böcker och tidskriftsartiklar om pseudovetenskap och vetenskapens gränsfrågor. Genom att följa *Skeptical Inquirer* får man en god bild av vad som händer inom området.

För den som är intresserad att pröva på en prenumeration är adressen:

The Skeptical Inquirer

Box 229

Buffalo

NY 14215-0229

USA

Förening för intelligenta

Folkvett har också en rad andra kollegor runt om i världen. Ett av de bästa lokala skeptikerbladen är *BASIS* (Bay Area Sceptics Information Sheet), som ges ut i Kalifornien. I oktobernumret 1989 gick *BASIS* till angrepp mot föreningen *Mensa Mensa*, som för övrigt finns också i Sverige, har

som enda krav på medlemskap att man ska ha klarat av en intelligenskvot om minst 135 i ett kontrollerat test.

Mensas tidskrift *Intelligencer* har visat ett starkt och okritiskt intresse för påstådda paranormala fenomen. Tidskriften försöker engagera *Mensa*-medlemmar i parapsykologiska undersökningar som genomförs på ett ur vetenskaplig synvinkel helt oacceptabelt sätt, berättar *BASIS*. Hög IQ är tydligen inte någon garanti för kritiskt tänkande.

Satanism

Föreningen *Delaware Valley Sceptics* ger ut tidskriften *Grain of Salt*. Dess oktobernummer 1989 innehåller en ovanligt balanserad och kunnig —men tyvärr anonym— analys av satanismen.

Inom amerikansk fundamentalism är det en spridd uppfattning att det finns en mycket omfattande, hemlig satanskult i USA. Satanismen påstås ligga bakom graffiti, heavy metal-musik, drogmissbruk, New

Age-rörelsen och inte minst ett stort antal mordfall. I sensationspressen har dessa uppgifter fått stort utrymme. Bl a cirkulerar det uppgifter om att satanskulten har ca 50 000 mordfall per år på sitt samvete.

Men allt detta är våldsamma överdrifter. Visserligen förekommer det satansdyrkan, men det rör sig om små och inbördes isolerade grupper. Satanismen är "något av en anomali i amerikansk religion". Den satanistiska traditionen har förts vidare nästan helt och hållet av anti-satanisternas fantasifulla motskrifter. Nya generationer av satanister har inspirerats främst av de beskrivningar av satanismen som finns i fundamentalisternas kampskrifter mot satansdyrkan.

De som tror på en stor satanistisk konspiration brukar ofta hänvisa till avhoppare som berättat fasansfulla ting. En närmare granskning visar emellertid att det till största delen rört sig om fantasiberättelser, som har mycket gemensamt med deras berättelser som påstår sig ha varit ombord på UFO:n.

Därmed är inte sagt att det saknas samband mellan satanskult och våldsbrott. Antalet fall där ett sådant kunnat beläggas är dock ganska litet. I regel rör det sig dessutom om personer som var svårt psykiskt störda även innan de gav sig in i kulten, och många av dem hade också begått våldsbrott redan före sitt satanistiska engagemang. Satanismens roll i dessa brott var alltså i regel underordnad.

Grain of Salt citerar metodistpastorn Gordon Melton, som framhållit att betydligt fler våldsbrott begåtts av människor som varit "besatta" av fundamentalistisk kristendom än av människor som varit satanister. Många våldsbrott mot barn har nämligen begåtts av föräldrar som trott att barnen varit djävulsbesatta och att djävulen skulle slås ut ur barnet.

Om ficktjuvar

Ett annat välredigerat nyhetsblad är *The Pseudoscience Monitor*, som ges ut av *Midwest Committee for Rational Inquiry*, Illinois. I dess oktobernummer 1989 fanns bl a en artikel av polisen Bruce Walstad om ficktjuvar. Han redogör noggrant för de mest förslagna ficktjuvarnas metoder. Så noggrant att man nästan tycker det är skönt att den förträffliga *Pseudoscience Monitor* har mycket liten spridning. Hans råd till läsarna är entydigt: "Den säkraste fickan att bära sin plånbok i är byxornas framficka. Der är den ficka som det är svårast att stjäla ur, eftersom offret i regel kan känna fiktjuvens fingrar, om han gör ett försök".

Artikeln är ett exempel på den vidgning av intresseområdet som också märks i andra amerikanska skeptikergrupper. Man började med att vilja skydda människor mot "paranormala" bedrägerier, men intresserar sig nu också för skydd mot andra typer av bedrägerier, främst kvacksalveri men också olika former av tjuvknep.

Norge

Den norska *NIVFO-bulletinen* är ett av de bästa europeiska skeptikerbladen. Från att tidigare ha koncentrerat sig främst på UFO-fall har man nu en bred täckning av ungefär samma slags ämnen som Folkvett brukar ta upp. I nr 4-5 1989 återfinns till exempel artiklar om siffermagi (numerologi), Hare Krishna-sekten och humbugmedicin. Det sistnämnda ämnet behandlas numera i nästan varje nummer av *NIVFO-bulletinen*.

I nummer 4-5/1989 citeras ett ställningstagande från det norska läkarförbundet —Den Norske Løgeforening— om alternativ medicin. Förbundet varnar för "farorna med en okritisk hållning till al-

ternativ medicin", men menar att "det är meningslöst att föra en kamp mot alternativmedicin genom polemik i media och/eller angrepp på dem som är anhängare av alternativ medicin". I stället gäller det först och främst att "uppmuntra medlemmarna till att ta allvarligt på sina informations-uppgifter gentemot patienten och att bidra aktivt på hälsoupplysningsområdet".

Spanien

De spanska skeptikerna ger ut *La Alternativa Racional*, som innehåller åtskilliga intressanta granskningar av pseudovetenskap i Spanien. Varje nummer innehåller också förteckningar över nyutkommen litteratur. Det kommer faktiskt ut en hel del kritiska granskningar av pseudovetenskap på spanska. Oktobernumret 1989 tar upp så skilda ämnen som UFO:n, kreationism och de påstådda hälsoeffekterna av joner i luften, som artikelförfattaren inte tror mycket på.

Västtyskland

Den västtyska skeptikerföreningen ger ut *Der Skeptiker*, som numera skiljer sig från de andra europeiska skeptikerbladen genom ett mera professionellt typografiskt utförande. Tidskriften ges ut på ett bokförlag som även gett ut flera kritiska böcker om alternativmedicin. Även innehållet är mycket kvalificerat. Nummer 3/1989 innehåller grundliga artiklar om irisdiagnostik, grafologi (handskriftstolkning) och New Age-fysik. Den sistnämnda artikeln, som är skriven av fysikern Martin Lambeck, innehåller förödande kritik av Fritjof Capra. Lambeck visar bl a hur Capra genom stympade citat ger en helt missvisande bild av Bohrs och Heisenbergs uttalanden om kvantmekanikens uttolkning.

Sven Ove Hansson

En uppgift för journalisthögskolan!

Lennart Johansson tar i sin programförklaring i Folkvett 1/89 upp en synpunkt som är värd beaktande: dags för större ansträngningar att nå ut till de svenska skolorna för att möta den nya vidskepelsen.

Jag tror det blir mycket svårt, för hur ska det gå till? Kan man få skolorna att prenumerera på Folkvett? Knappast! De ansvariga (och det gäller alla områden i samhället) är otroligt okunniga och följer inte med och bevakar de strömningar som går som svarta floder genom det moderna samhället.

Det moderna kvacksalveriet ges reklam i praktiskt taget hela dagspressen. Textreklam är helt emot Journalisförbundets etiska regler, men de upphör plötsligt att gälla när man kommer in på det intressanta området alternativ medicin. Här florerar reklam för spåkäringar, astrologer, figurterapeuter osv. fullkomligt ohämmat med adresser så att läsarna kan söka upp dem.

Också i insändare sker reklam, men mer försåtligt. Scientologin sprider i massinsändare sitt budskap. I Strindbergs "Röda rummet" får Arvid Falk i uppdrag att skriva en novell om det nya sjöförsäkringsbolaget Triton. I den skulle namnet Triton förekomma två gånger, ". . . icke mer och icke mindre; men så att det icke märkes!" Scientologerna är listigare. I deras insändare nämns ordet "scientologi" bara en gång. I andra "Hubbard" likaledes bara en gång. År efter år intrumfas dessa ord och fastnar i medvetandet. Detta får passera av okunniga insändarredaktörer.

Likaså möter man ofta i olika tidningars insändarspalter en terapeut vid namn Åke Brolin. I tv-programmet "Svar i Lund" tog David Ingvar sig i ena örsnibben. Genom detta "åstadkommes en lugnande inverkan genom de akupunkturpunkter som finns i örloben och som förut som funktioner även berör huvudets olika organ". I en annan talas det om att nyp i öronens ytterkanter och lite massage avhjälpes rygg- och nackbesvär.

I sin okunnighet är insändarredaktörerna fullkomligt omedvetna om att de hjälper till att sprida vidskepelse och magi, vilka blivit ett med den alternativa medicinen.

Lika stor okunnighet visar de reportage som förekommer. Till exempel att figursy kvinnokroppar. Aningslöst berättar journalisten om hur fett försvinner när man fäster plattor där den hjälpsökande vill bli smalare. Till dem går ledningar från en dator, som kan ställas in och på det sättet kan man tillmötesgå kundernas önskemål.

Nyligen läste jag ett stort reportage om en astrolog som bredde ut sig om denna "vetenskaps" välsignelser. Hur kan en journalist tro att planeters och stjärnors ställning i födelseögonblicket avgör en människas öde? Födelseplats och datum är allt som behövs för att avslöja förborgade hemligheter om hur livet kan gestalta sig, om man genom astrologin lär känna vad ödet har i beredskap. Då kan man i vissa fall korrigera ödet.

Hur resonerar astrologen och journalisten? Och de troende naturligtvis? Från rymden kommer ju strålning. Då måste den alltså förändra sig från timme till timme, från ort till ort. I annat fall skulle födelsedatum och födelseort vara utan betydelse.

Ibland undrar man om journalisthögskolorna stödjer skojeriet. I varje fall har de misslyckats med att utbilda kritiska journalister. De som är det, är det nog av naturen.

Här skulle Folkvett kunna göra en insats. Gör journalisthögskolornas lärarkårer uppmärksamma på den vidskepelse som sprids av okunniga journalister. De är en skam både för utbildningen och journalistkåren.

Karl-Ivar Gabrielson

Årsmötet 1990

Föreningen Vetenskap och Folkbildning hade sitt årsmöte den 29 mars 1990 på Fysikum i Stockholm. Ett tjugotal personer deltog.

Per-Olof Hulth omvaldes som ordförande. Per-Olof är elementarpartikelfysiker och verksam vid Stockholms Universitet. Till kassör valdes Ulf Lindström, som är teoretisk fysiker och har samma arbetsplats som Per-Olof.

Till styrelseledamöter valdes även Sven Ove Hansson (författare), Gunnar Steineck (läkare inom cancervården och från och med detta nummer regelbunden medarbetare i Folkvett), Lennart Johansson (samhällsvetare vid FOA) och Hanno Essén (fysiker vid KTH). Till suppleanter i styrelsen valdes Jonas Söderström (journalist), Niels Hovmöller (lärare) och Lars Hedenäs (biolog).

Arbetsfördelningen inom styrelsen (utom ordförande och kassör) kommer att beslutas vid dess konstituerande möte.

Till revisorer valdes Lars-Olof Pettersson och Kerstin Jon-And. Till revisorssuppleanter valdes Margareta Blomberg och Jan Åman.

Till ny valberedning utsåg mötet Pertti Poutianinen (sammankallande), Anna Schytt och Kerstin Jon-And.

I övrigt fattade mötet de gängse årsmötesbesluten: godkände styrelsens och revisorernas berättelser samt bokslutet och beviljade den avgående styrelsen ansvarsfrihet.

Årsmötet beslutade att uppmana alla medlemmar att hjälpa till med att rekrytera nya medlemmar.

Sven Ove Hansson

Gunnar Rosell årets folkbildare

Efter årsmötet delade Per-Olof ut utmärkelsen "Årets folkbildare" till Gunnar Rosell.

Rosell fick en tavla av konstnären Gunnar Kaj. Motivet är den så kallade Folkvätten, ett mytologiskt väsen som Folkvetts läsare kommer att få se mer av så småningom. Detta är en ny tradition. Tidigare pristagare kommer också att få diplom-et kompletterat med en bild av Folkvätten.

Rosell höll sedan ett föredrag om sitt arbete som medicinsk journalist vid Aftonbladet. En viktig del av underlaget för hans arbete är de många telefonsamtal och brev som strömmar in från läsare/patienter. Hans arbete har gett honom ovanliga insikter om sjukvårdens brister och svårigheter. Samtidigt gav hans föredrag inblickar från arbetet på en kvällstidningsredaktion, med dess snabba beslut och snabba nyheter.

Om pressbevakningen av årets folkbildare — och årets förvillare — berättas i Pressnotiser på sidan 16.

Sven Ove Hansson

Bokslut för
Föreningen Vetenskap och folkbildning
År 1989/90

Behållning vid årets början

Bankbok, PK 3603 28 27321	7.180:50	
Postgiro, 6 35 91 - 2	3.261:01	
Progek, konto 212	14.605:30	
Kontant kassa	74:70	
	25.121:51	25.121:51

Inkomster

Medlemsavgifter	24.370:00	
Prenumerationsavgifter	4.475:00	
Diverse konton	2.730:05	31.575:05

Utgifter

Tryckning Folkvett	0:00 *	
Distribution	3.110:05	
Kontorsmateriel	58:80	
Progeks tjänster	4.845:00	
Diverse konton	953:89	8.967:74

<i>Förändring</i>	22.607:31	22.607:31
-------------------	-----------	-----------

Behållning vid årets slut

Bankbok, PK 3603 28 27321	7.521:55	
Postgiro, 6 35 91 - 2	2.138:27	
Progek, konto 212	37.994:30	
Kontant kassa	74:70	
	47.728:82	47.728:82

* Tre utgifter för tryckning om 6858:00, 7345:00 och 7060:00 har betalats från ett NFR kontrakt på 30000:- som föreningen har tillgång till med NFR som förvaltare. Detta konto har nu belastats med (inkl. en utgift om 6253:00 under budgetåret 1988/89) 27516:00.

Stockholm 900304

Kerstin Jon-And

Kerstin Jon-And

Kassör

Årsberättelse för Vetenskap och Folkbildning 1989

Antalet medlemmar

Den 1 jan 1989 var medlemsantalet i föreningen 272 och den 1 januari 1990 var det 269 stycken. Antalet betalande prenumeranter på Folkvett var den 1 januari 1990 98 stycken.

Styrelsen sammansättning

Bernt Brehmer, s
Sven Ove Hansson, o vice ordf och ansvarig utgivare för Folkvett
Per Olof Hulth, o ordförande
Svante Jansson, o
Kerstin Jon-And, o kassör
Lennart Johansson, s redaktör för Folkvett
Anna Schytt, s redaktör för Folkvett
Gunnar Steineck, o ansvarig för kvacksalverifrågor
Jonas Söderström, o redaktör för Folkvett
Barbro Åsman, s
o- ordinarie, s-suppleant

Ekonomi

Medlemsavgiften under 1989 har varit 100:- och prenumerationsavgiften 75:-. Det beslöts på medlemsmötete 25/1/90 att behålla samma avgifter för 1990. Kassabehållningen var 1/1/89 25.100:- och den 1/1/90 47.728:-. Ett engångsbidrag till Folkvett har lämnats av forskningsrådet (NFR).

Medlemsmöten

Årsmötet 1989 hölls på Tom Tits experiment i Södertälje den 27 april. Klas Fresk visade experimentverkstaden.

Ett medlemsmöte ("höstmötet") hölls 25 januari 1990 då professor Harry Boström talade om sina undersökningar om skador vid alternativmedicinbehandlingar. Ett 25 tal personer deltog.

Folkvett

Tidningen Folkvett har kommit ut med 2 nummer under 1989 (det sista som blir ett dubbelnummer kommer våren 90). Ett ledande tema har varit serien om antroposoferna. Ett nytt tema i Folkvett i framtiden blir troligen pseudovetenskap vid de svenska universiteten (Högskolans lågvattenmärken).

Årets utmärkelser

Till årets folkbildare utsågs Gunnar Rosell för hans medicinska artiklar i Aftonbladet. Till utmärkelsen årets förvillare utsågs den statliga alternativmedicinkommitten för dess rekommendationer om frisläppande av alternativa behandlingsmetoder. Ett pressmeddelande sändes ut dagarna före nyår.

Inför verksamhetsåret 1990

Inför verksamhetsårets 1990 vill styrelsen återigen framhålla målsättningen att arbeta för att få flera och aktivare medlemmar. Bl a bör man försöka att bilda aktiva lokala grupper vid åtminstone några av de andra universitetsorterna. Kontakter med de övriga nordiska föreningarna skulle kunna leda till ev gemensamma aktiviteter.

Stockholm 27 mars 1990

Styrelsen